szennyes vizet és a beléjük dobált hulladékot. Vérhason kívül többnyire súlyos lefolyású skarlát, tífusz, himlő, kanyaró is terjedt, ritkított bennünket, főleg külvárosi gyerekeket. A szomszédságunkban is több velem egykorú játszótársam vált a járványok áldozatává. Mi sem úsztuk meg a bátyámmal, de legalább életben maradtunk. Az űrszékes kocsik tartalmukat végigcsöpögtetve kocogtak keresztül a külvároson, maguk is terjesztve a bűzt meg a fertőzést. Egy Dancse nevű vállalkozó lyukas, túlcsordultig töltött tartályokkal hordta el a kerti budik összegyűjtött tartalmát. A piacokon sok volt a rossz, éretlen, fertőzött gyümölcs. Nem az általános béke és boldogság éve volt tehát ez, még a bevonult és „honfoglalással" elfoglalt románok számára sem.

1920 őszén elterjedt Váradon az álhír, miszerint Nagyszalontát Magyarországhoz csatolják, ezért kiüríti a román kormány. Más területek visszaadásáról is lábra keltek ellenőrizhetetlen ábrándhírek. A józan újságírók nem győzték cáfolni ezeket, de hiába, mert hevesebb érzelmű magyar olvasók – ismeretlenek, névtelenül – megfenyegették őket és lapjaikat, hogy „elintézik" őket, mert közvetett módon „a románok érdekeit védelmezik". Holott csupán a fölösleges bizakodást próbálták leszerelni, mert már akadtak, akik az álhír hatására elkótyavetyélték váradi javaikat, és Szalontára tódultak, hogy ott lehessenek, mire Horthy darutollas katonái átveszik a várost…

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette
Szilágyi Aladár

A szabadulás után sem könnyű

A nagyváradi Euro Foto Art Galériában december végén nyitottak meg egy tárlatot, melyen börtönökben – köztük a nagyváradiban – készült képeket állítottak ki. A délelőtti megnyitón sokan ültek a székeken, civil ruhában, így beletelt néhány percbe, míg e sorok írója rádöbbent: rabok között foglal helyet, akiket elhoztak az eseményre. A megnyitón beszélt Marius Paul Hliban igazgató, a börtön főparancsnoka és Dan Lele lelkipásztor is, a háttérben pedig ott volt Gabriel Ţica főparancsnok, a fegyház nevelési és pszichoszociális részlegének aligazgatója, később őt kérdeztük egyebek mellett a váradi börtönről, az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének módjáról és nehézségeiről.

A Nagyváradi Fegyház a Büntetés-végrehajtási Intézetek Országos Igazgatóságának (Administraţia Naţională a Penitenciarelor) alárendelt intézmény, közintézményként a védelmi, közrendi és nemzetbiztonsági intézmények között tartják nyilván, tudtuk meg Ţica főparancsnoktól. Mint mondta, a nagyváradi fegyház története 1868-ban kezdődött, akkor kezdték építeni a jelenlegi helyén. (A korábbi évszázadokban többnyire a várban tartottak fogva elítélteket.) Az évek során a börtön bővült, fejlődött. Jelenleg körülbelül 450-en laknak bent, ki előzetes letartóztatásban, ki elítéltként tölti itt büntetését maximális biztonságú, zárt vagy nyílt büntetés-végrehajtási fokozatban. A rabok többsége Bihar vagy Szilágy megyei, legtöbbjüket vagyon vagy személy ellen elkövetett bűncselekmény miatt ítélték el.

Felkészíteni a visszailleszkedésre

A fegyháznak a felügyelet mellett a társadalmi visszailleszkedést segítő kulcsszerepe is van, szögezte le az aligazgató, s megtudhattuk tőle, hogy a társadalmi reintegrációt segítő tevékenységek elsősorban azért fontosak, mert olyan elfogultságokat teremtenek az elítélteknek, melyek megelőzhetik újabb bűncselekmény elkövetését. A társadalmi reszocializációt segítő munkájuk során olyan tevékenységekbe vonják be az elítélteket, melyekkel segítenek megelőzni újabb bűncselekmények elkövetését. Figyelemmel kísérik azt is, hogy az elítéltekben megfelelő szemlélet alakuljon ki a jogrendről, a társadalmi együttélésről és a munkáról is, hogy ezzel is megkönnyítsék majdani visszailleszkedésüket.

A nagyváradi fegyházban három területen nyújtanak támogatást a majdani visszailleszkedésben, ezek az oktatás-nevelés, a pszichológiai és a szociális támogatás. Ezek alkalmazásakor figyelembe veszik az egyéni jellegzetességeket, szükségleteket, de a kockázatokat is, melyeket a bűnözői viselkedés jelenthet – tudtuk meg Gabriel Ţica parancsnoktól. „Az oktatási programok részeként a tanulás mellett a képességek fejlesztésére, alkotó tevékenységekre és a szabadidő eltöltésére is figyelünk, hogy ezek során egy szociális, autonóm és felelősségteljes viselkedés kialakítását segítsük. Ezen belül tanfolyamokról, szakmai képzésekről, nevelő hatású, kulturális, vallási, sport- és szabadidős tevékenységekről és könyvtárhasználatról beszélünk – sorolta. –

Pszichológiai és szociális támogatáson az összes olyan tevékenységet értjük, melynek célja szakszerű segítségnyújtás a büntetésüket itt töltő raboknak a lelki vagy szociális problémáik megoldásában, hogy ily módon is felkészítsük őket a közösségbe való visszatérésre” – tette hozzá.

A beiskolázás, képzés fontos oszlopa a reintegrációnak, elsősorban az írni-olvasni nem tudó vagy a közoktatásból kimaradt rabok számára. Elemi, általános és középiskolai szintű képzés is folyik a fegyházban, az oktatók, pedagógusok két tanintézetben dolgoznak a közösségben. Általában az elítéltek tíz százaléka, mintegy 50 ember tanul a fegyházban. „Azoknak, akik megtanulnak megfelelően írni, olvasni és számolni, vagy éppen szakképesítést szereznek, könnyebb lesz a szabadulásuk után munkát találniuk, és már a törvényes jövedelem megszerzése is segíthet abban, hogy ne kövessenek el újabb bűncselekményt” – mondta az aligazgató.

Mivel Bihar többnemzetiségű megye, azt is megkérdeztük, előfordul-e és jelent-e gondot, ha az elítélt nem vagy csak nagyon keveset tud románul, s mit tesznek ilyen esetekben. Mint megtudtuk, hogy ha valamelyik nemzeti kisebbséghez tartozó vagy más nemzetiségű, például külföldi elítélt, előzetes letartóztatásban lévő nem beszél románul, akkor előbbiekkel a börtönnek a kisebbség nyelvét beszélő alkalmazottja, utóbbiakkal idegen nyelvet ismerő alkalmazott beszél. Eddig mindig sikerült áthidalni a nyelvi nehézségeket, sőt a jogszabályok egy része is elérhető négy különféle nyelven, mondta Gabriel Ţica.

Foto: Gheorghe Talpoş

Az egyházak képviselőinek jelenléte is fontos a börtön életében, ezt a meggyőződés-, vélemény- és vallásszabadsághoz fűződő jogot nem szabad korlátozni. A fegyházban több felekezet képviselői tartják meg vallási szertartásaikat, és lelkigondozást is végeznek. Egyértelmű, hogy a vallási értékeknek megvannak a megfelelőik a jogszabályokban is, ezért a vallási tanítások betartása segíthet szabadulás után a helyes és társadalmilag elfogadott életforma kialakításában, tette hozzá az aligazgató.

Börtön után munkát és lakást találni a legnehezebb

A fogva tartás idején tehát megteszik, amit lehet, de van-e lehetőségük a büntetés letöltése után követni a volt rabok sorsát, kérdeztük Gabriel Ţicát. Mint elmondta, a szabadulás után a fegyház személyzetének nincs semmilyen hatásköre a volt elítéltekkel szemben. Más intézmények sincsenek felhatalmazva arra, hogy figyelemmel kövessék a visszailleszkedés folyamatát vagy szükség esetén beleavatkozhassanak. „Azonban a szabadságvesztéssel járó büntetések letöltésének vége felé a legtöbb rab részt vesz a szabadulásra felkészítő programban. Ennek során tájékoztatják őket azokról a lépésekről, amelyeket meg kell tenniük a társadalomba való visszailleszkedésük érdekében. Megismertetik velük a reintegráció fogalmát és a szociális

Foto: Christian Filipescu

támogatás alapelveit, ezek később megkönnyíthetik számukra a reszocializáció folyamatát. Pszichológiai tanácsadást is nyújtanak nekik a témában a visszailleszkedés érdekében, és megteremtik a lehetőségét annak, hogy szabadulásuk után is részesüljenek támogatásban" – fogalmaz az aligazgató.

Ţica parancsnok arról is beszélt, milyen gondokkal szembesülnek az egykori elítéltek szabadon bocsátásuk után. „A szakirodalomból is kiderül, hogy a legtöbbjüknek munkahelyet és szociális lakást szerezni a legnehezebb. Ennek két fő oka van, az első a volt elítéltek szakképzésének és munkatapasztalatának hiánya, a második a munkaadók bizalmatlansága. Nem titok: egyes alkalmazók kizárják őket a munkaerőpiacról. A szociális lakás megszerzése is nagyon nehéz, mivel ilyen kevés van, a várakozási lista hosszú, és az odaítélés szempontjai is megnehezítik a büntetett előéletűek lakáshoz jutását. Ha nem támogatják egy volt elítélt munkába állását és lakhatásának megoldását, nagyon rosszszak a kilátásai, kevés választja el őt egy esetleges újabb bűncselekmény elkövetésétől, a visszaeséstől" – jelentette ki a parancsnok.

Stratégia már van

Az, hogy egy társadalomban vannak rabok, annak a következménye, hogy állampolgárainak egy része áthágta azokat a szabályokat vagy megsértette azokat az értékeket, amelyeket ismernie és tiszteletben tartania kellene. Ahhoz, hogy csökkenjen a bűncselekmények száma, az alapoknál, azaz a családban és az iskolában kell kezdeni ezeknek az értékeknek és szabályoknak a tudatosítását, hogy már gyermekkorban bárki magáénak vallja őket, hívta fel a figyelmet az aligazgató.

A szakember szerint a visszaesők számának csökkentésében segítene egy olyan intézményi háttér megteremtése, mely valódi támogatást nyújthatna a börtönből szabadultaknak ahhoz, hogy a büntetésük letöltése után megtalálják a helyüket a társadalomban. A gondolkodásmódnak is meg kell változnia, hogy a volt rabokat ne rekesszék ki a társadalomból, ne marginalizálják őket.

Gabriel Ţica szociológiát végzett a Nagyváradi Egyetemen, a bűnözés megelőzése és a társadalmi beavatkozás témakörében mesterfokozatot szerzett Bukarestben, szociológiából doktorált a kolozsvári Babeș–Bolyai Tudományegyetemen. Szerzőként és társszerzőként több tudományos cikket jegyez a foglyok társadalmi visszailleszkedésének témájában, könyve *Recidivism şi excluziune socială* (Visszaesés és társadalmi kirekesztés) címmel jelent meg 2016-ban. Az Európai Börtönnevelési Társaság (European Prison Education Association) tagja. A Nagyváradi Fegyházban 2004-ben kezdett dolgozni nevelőtisztként, 2007-től 2017-ig a nevelési részleg vezetője volt, 2017 áprilisától aligazgató.

Jó hír, hogy az első lépésen már dolgoznak, kormányhatározattal jóváhagyták az Országos Reintegrációs Stratégiát. A második lépés hosszadalmasabb, nehezebben megvalósítható. Ha részünkről, tevékenykedjünk a társadalom bármely területén is, nem nő a befogadási készség a volt elítéltek iránt, bizonyos, hogy a kirekesztésük újabb bűncselekmények elkövetéséhez vezet, vezethet, hangsúlyozta a mentalitásváltás szükségességét a parancsnok.

Mivel januárban a váradi önkormányzat jóváhagyta a fegyház lehetséges elköltözését Váradcsehibe, arra is kíváncsiak voltunk, a parancsnok szerinte milyen előnyökkel járhat az új hely. Az utóbbi években már többször felvetődött az ötlet, hogy Váradcsehibe, a volt katonai lőtér helyére költöztessék a fegyházat. Az elképzelést több okból is jónak tartja Gabriel Ţica. Elsősorban azért, mert a másfél száz éves fegyház infrastruktúrája nem felel meg az európai uniós elvárásoknak, melyek a személyek büntetőeljárási követelményeire vonatkozó irányelveket tartalmazzák – ezeket az európai ajánlások és törvények szabják meg. „A cellák, a sétálóudvarok, a sportpálya, a szabadidős és reintegrációs tevékenységekhez használt helyiségek jelenleg nem felelnek meg ezeknek az előírásoknak, nincs megfelelő hely a járműveknek stb. A költözéssel a nagyváradi fegyház megfelelne az országos és az európai standardoknak mind infrastrukturális szempontból, mind a fogva tartás körülményeinek tekintetében. Ennek eredményeként kevesebb elmarasztaló ítélet születne az Európai Emberi Jogi Bíróságon a nem megfelelő börtönviszonyok miatt" – összegezte az aligazgató.

Fried Noémi Lujza